

„EZ NAGYON SZOMORÚ ÓRA VOLT.”

— Drámajátékos osztályfőnöki óra —

— Foglalkozás-leírás —

Békásmegyeri Pais Dezső

Általános Iskola

fejlesztő osztály,

létszám: 19

1991. január 23. 10-11,30 óráig

1991. január 30. 10-11,30 óráig

A tanárok váratlan helyzet elé kerülnek.

A honfoglalás kori életszokások apropóján szeretnének a közösségi együttélés problémáival foglalkozni, azonban a feldúltan érkező osztályfőnök és izgága csapata, az ötödikes fejlesztősök változtatásra kényszerítik őket. A három túlkoros de mindenképpen túlsúlyos fiú majdhogynem agyonvert a szünetben két „kollégát”, akiket egyébként máskor is verni szoktak. Nem bír velük — mondta Anna néni —, a hagyományos eszközöket már kimerítette, semmi eredmény.

A feladat kettős. Ki kell deríteni a verekedések visszatérő motivációit, s ismerni kell a verekedések lefolyását. A többi majd kiderül.

Pedagógiai cél lehetne; erkölcsi véleményalkotásra készíteni az osztályt, az agresszorokban kialakítani valamiféle belső féket, belátást. S ha sikerülne, a verekedők és áldozatok között bizonyos kompromisszum készíthető.

Kiegyensúlyozott családi háttérrel rendelkező gyerek az osztályban szinte egy sincs. Általában dekoncentráltak. Ha újfajta inger nem éri őket, 5-6 perc után képtelenek fegyelmelzettel viselkedni. Ez jellemző a 80%-ukra. Túlmozgások, akkor szólnak, ha valami eszükbe jut, szélesen hadonásznak. A 20% meg nagyon is csendes, elhúzódozó, vagy tompa, tohonya. A foglalkozást, egy váratlan ötlettel, a tanárok a Moreno nevéhez fűződő képzeletbeli vonal kihúzásával kezdik. A szokásos kör közepén két szélső pont, két végletes tulajdonság. Ilyenek: magányt kedvelő — csak társaságban érzi jól magát; megbocsátó — haragtartó; szelíd — ingerlékeny; elhúzódozó-verekezős. Ki milyennek tartja magát? Álljon a képzeletbeli vonalhoz. Kiki döntse el, magába nézve előbb, hol a helye!

Nem kellett nógatni őket, hiszen alkalom nyílt szereplésre. Márpedig ezek a fejlesztős gyerekek szeretnek szerepelni. Két csoportban állnak a vonalra, hogy láthassák egymást. Ez pedagógiai szándékból történik így, hiszen a tanárok szeretnék elérni, hogy beszélgetés, vita kerekedjék a játékból; hasonlóképpen ítélik-e meg egymás tulajdonságát vagy eltérően, s ez miben különbözik attól, mint aki maga jelölte ki a helyét.

Az eredmény meglepő. A tanulók önértékelése majdnem pontos, a verekezők vállalják önmagukat éppúgy, mint a langymelegek, avagy az elhúzódozó. S ha a kép nem egyezik az övékével, szólnak: miért ide álltál, s nem oda, s azt is megmondják, miért másutt a helye. Szó szót követ és ráfordul a beszéd a délelőtti verekedésre is. Az agresszorok nem rejtekeznek, mintha még büszkék is volnának rá, hogy ők ilyenek.

Lejátsszanak-e a verekedést, ahogy történt? — hangzott a kérdés és ajánlat. Hogyne, készségesen. Vál-

lalkoznak rá, mégpedig ugyanazok: Gyula, Kálmán, Sanyi. Akik verekedtek. S azok is, akiket vertek: Dagi és Ádám. Kétszer játsszák el tehát a megveretést. Meg egyezünk abban, hogy mindent csak mimben.

Minden az órán kezdődik. Az áldozatok, akiket emezek valamiképp felbosszantanak, visszasértenek. A Dagi úgy, „a kurva anyád”, Ádám a kicsi és vékony szellemesen, csúfolódva. Kálmánnak szól a sértés, de a szünetben, mert haverok, már hárman verik az egyet. Akit vernek, behúzza a fejét, kézzel védi a szemérmét, közben káromkodik, a másik jajgat és sír, majd amikor földre kerül, az összegömbölyödött testet meg is rugdossák kissé. A kiabálásra odamegy a tanár vagy valaki, az áldozatok az érdeklődés középpontjába kerülnek, a verekezők szintén. Az előbbit sajnálják, az utóbbit megbüntetik. Ez így történik minden esetben, s mindenki ezt tartja természetesnek. Dagiék is megszokták, Kálmánék is.

Eljátsszanak-e fordítva is a verekedést? — hangzik a kérdés, úgy, hogy az áldozat a verő, s az egyik verekező a megvert. Az akció ugyanúgy zajlik le, mint az előbb. Mintha ritusa volna. Az áldozatot játszó agresszor éppúgy húzza össze magát, épp úgy káromkodik és jajgat, míg az iménti megvert ugyanúgy üt és rúg.

A tanárok azért játszatják el fordítva is a verekedést, mert abban reménykednek, hogy az áldozat helyébe került verekező képes annak állapotát megélni, s jobb belátásra jut. Ám nem így történik. Megrendülésnek semmi nyoma.

Kiderül viszont, hogy az áldozatok ily módon szeretnek központba kerülni, s ezért nem is nagyon bánják, ha verik őket. Az is nyilvánvaló, hogy az osztályt uraló erők nem érzik bűnnek agressziójukat. Ők csak a provokálásra válaszolnak. Erejükkel. Így tartják természetesnek.

Azt sem tekintik kivétlivalónak, hogy hárman ütnek egyet. Galeri szabály ez, mint ahogy a verekedés-ritusban szabály az ütés és a rugás is. Más improvizációs játékoknál kiderült, hogy szenvedélyesen nézik a horror filmeket és a krimit, no meg a keleti sportágakat. Az igazsághoz tartozik még, hogy a második verekedés-játéknál majdnem elszabadult a pokol, a felügyelő tanárt játszó kislányok ugyanis nem tudták lecsillapítani a verekezőket. Sírásos hirig lett belőle. A tanároknak kellett közbelépniük, s maguk is megijedtek.

Szerettek volna még valami megoldást kicsikarni; tegyenek engedményeket, netán fogadalmat, hogy máskor nem ezt csinálják és nem így, hogy megbeszéljük inkább és kompromisszumot kötnek, hogy az egyik nem

provokálja a másikat, amazok nem élnek fizikai erejükkel stb. A fiúk, hogy a tanároknak kedvibe járjanak, udvariasan fogadkoztak is. De sejtető volt, hogy ez inkább gesztus a részükről. Hogy mit könnyelhettek el eredménynek? Annyit legfeljebb, hogy megismerték a motivációkat, s azt, hogy a büntetést nem ott kell kezdeni és nem úgy, ahogy az iskola szokta volt hagyományos módszerekkel.

Újabb pedagógiai célkitűzés:

Rádöbbsenteni a fiúkat arra, hogy cselekedetük törvénybe ütköző, következményekkel jár, el kell érni, hogy működésbe lépjen a lelkiismeret, jelentkezzék a büntudat. Jöjjön el a nagy „ahá élmény”, a katarzis. Módszer gyanánt pedig alkalmaztassék az „életjáték”, a művészet-hatás — mechanizmusával.

A gyerekeket nem a körkörös tér, hanem egy hagyományos osztálykép várja. Nekik ugyanúgy kell beülniük a padokba, mint a hagyományos órán. A tanár ugyanúgy jelenik meg előttük, ugyanolyan modorban, mint a többiek, ugyanúgy követelik, hogy jelentsenek, mint ahogy megszokták. A foglalkozásvezetők egyike közli velük, hogy most egy másik iskola másik ötödik osztályában vannak, hogy a tanáraik is szerepet játszanak, egyiküket Gizi nélinek, másikat Géza bácsinak hívják. A tanulók, akikkel újra fel akarják göngyölni a verekedést szintén nem azonosak önmagukkal, Istvánnak, Sándornak és Attilának hívják őket.

A foglalkozásvezetők úgy tervezik, hogy a konfliktust kiélezzik. A gyerek, akit ebben az osztályban megverték, olyan szerencsétlenül esik el, hogy agysérüléssel a műtőasztalon fekszik. Úgy döntenek, hogy felléptetik az áldozat anyját is, hogy szembesítsék a verekedőkkel. Magát a verekedést a folyosó-felügyelő Géza bácsi játszatja újra, úgy, amiként ő látta azt. Eszerint a végzetes ütést nem is az mérte, akit megsértett az áldozat, hanem az egyik haverja. Eldöntötték, hogy erősen figyelik az osztályt, s ha úgy érzik, a rádöbbenés nem elégséges, menet közben továbblépnek. Híradás jön a kórházból, hogy a gyerek meghalt. S ha szükséges, újra megjelentetik az anyát is. Majd felléptetik az igazgatót is, az ő tiszte közölni, hogy a folyosói verekedésnek nem csak a halál a következménye, de rendőrségi vizsgálat is, fiatakorú börtön vagy javító intézet. Közli azt is, hogy minden bizonnyal Géza bácsi ellen is fegyelmi vizsgálat indul, miért nem akadályozta meg a halálos végű verekedést s örülhet, ha csak elbocsátják az állásából.

Majd, — döntöttek a drámatanárok — szülői értekezlettel zárják a foglalkozást, a tanulók lesznek a szülők, s megbeszéli az esetet, tudnak-e mentséget találni a bűnösök védelmére.

Mi történt a valóságban? A történetet, ahogy tervezték, végigjátszották. Végig kellett játszani. A reagálást ugyanis nem számíthatták ki előre.

A máskor viháncoló gyerekek megfegyvereződtek, mihelyst beléptek a könyvtárba. A székektől, melyek más-ként helyezkedtek el, mint ahogy megszokták. A hagyományos porosz modell fogadta őket. Úgy kellett leülniük, hogy szembe kerültek a katedrával, a tanárral, aki miután elmesélte a szerep-jelölést, szigorú volt és feszes.

A hírre, hogy Tóth Karcsi, így neveztük az áldozatot, élet halál között van, az osztály 70%-a megdöbbsent. Hogy ilyen is lehetséges. Szinte látható, miként helyettesítik be a hírt saját élményeikkel; alig fél éve hogy közülük valaki egy iskolai verekedésből kifolyólag majdnem lebénult... Mint utóbb kiderült, a történetet valóságosnak fogadták el, elhihetőnek, olyannak, amely a megnevezett iskolában valóban megtörtént. S ettől az elhihetőségtől rendültek meg. Egy srác bohóckodott, három-négyről nem lehetett tudni, miként érez és vélekedik. A rekonstruált verekedést, a folyosó-felügyelő tanár intenciója alapján ugyanazok vállalták akik legutóbb is verekedtek. Egy kivételével. A bohóckodó gyerekre bízzák a harmadik ütlegetőt abban a reményben, hogy az események hatása alatt az illető is magába néz. Tévedtek, Zsolt ugyanis úgy védekezett a stressz hatás ellen, hogy megpróbált mindvégig kívül maradni, s bár utóbb kiderült, hogy hatott rá a játék, majdnem tönkretette az elképzelést. Megziszottotta a többféle szerepet játszó tanárokat.

Az előzetes tervtől eltérve a verekedés eljátszása után osztálygyűlést iktatnak be, miként látták és látják a drámát a többiek. Hát úgy mint azt szokták a valóságban is látni. S már vitába torkolna, posványba az egész, béküljenek ki ajánlják, amikor gyors döntés, jöjjen be az anyuka, s közölje az osztállyal, hogy meghalt Karcsi. Így történt.

A hatás külön pszichológiai elemzést érdemelne. A hír váratlanul éri őket. Többen vannak, akik a padra borulva feljajdulnak. Sokak hangja fájdalmas. Vannak, akik mintha színészkednének, vagy mintha ezzel álcáznák megdöbbenésüket. Pontosan nem tudni, de valódi drámai hatást lehet érzékelni. Mintha felfognák, jóvátehetetlen baj történt. Előttük az anyuka, akinek volt gyereke, s most már nincs. S azért nincs, mert a folyosón szokvány-verekedés történt. Különösen feltűnő a megrendültség a két valódi verekedő srác, Gyula és Kálmán arcán. Úgy tűnik, ők komolyan megélték valamit.

Azon már nem is csodálkoznak, hogy a bűn bűnhődése a javító intézet vagy más rendőrségi eljárás. Nem tiltakoznak.

Akkor sem tiltakoznak, amikor ők maguk játsszák el a szülői értekezleten a saját szüleiket. Nem keresnek mentséget a gyerekeik azaz önmaguk számára.

A teatrális mozzanatot, az egyperces néma felállás az elhunyt iskolatárs emlékére, betetőzi a hatást. Katarzis van a levegőben.

Még két megjegyzés. Zsolt a bohóc, még a végére is produkál egy figyelemfelhívó attrakciót; eljátssza, hogy majdnem összeroskad a fájdalomtól.

Meghökkenetette őket, hogy a verekedésnek a folyosó-felügyelő tanár is vesztese. Erre többször is rákérdeztek, hogy ez igaz-e?

Óra végén többen odamentek a foglalkozásvezetőkhez tudakolni, hogy ez melyik iskolában esett meg? Majd azt mondták, szó szerint ezt: „Ez nagyon szomorú óra volt.”

Megjegyzés: Nem ment ez hiba nélkül, kitészik a beszámolóból, de úgy tűnik, valami újból felfedezett; a tragédiának is van nevelő hatása.

A görögöktől még mindig van mit tanulni!